

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เด็กเป็นทรัพยากรที่สำคัญยิ่ง เป็นความหวังของครอบครัว เป็นผู้สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมและความเป็นมนุษยชาติ ดังนั้นเด็กจึงเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ ซึ่งการพัฒนาประเทศนั้นปัจจัยสำคัญขึ้นอยู่กับคุณภาพของเด็ก เนื่องจากเด็กที่มีคุณภาพนั้นจะเป็นผู้ที่มีความสมบูรณ์และมีพัฒนาการที่เหมาะสมกับวัยไม่ว่าจะเป็นพัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม เป็นผู้ที่สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขและสร้างคุณประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ ในการพัฒนาเด็กให้มีคุณภาพนั้นสามารถกระทำได้โดยให้การศึกษาแก่เด็ก เนื่องจากการศึกษาเป็นกระบวนการที่ช่วยกล่อมเกลাজิตใจ อุปีนัย และคุณสมบัติทางกายภาพต่าง ๆ ของบุคคลให้ดีขึ้น ทำให้บุคคลเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข (กมล รอดคล้าย, 2537, หน้า 2)

ในอดีต นับตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา และกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นต้นมา วัดเป็นรากฐานในการให้การศึกษา เป็นแหล่งให้วิทยากรทางการศึกษาให้แก่เด็กชายที่เป็นศิษย์วัด ผู้ที่มาบวชเณรหรือบวชพระ อันได้แก่หลักสูตรในพระพุทธศาสนา ภาษา เลข และวิชาช่างฝีมือตามที่มีอยู่ในวัด อาทิเช่น ช่างไม้ ช่างปูน ช่างแกะสลัก และช่างปั้น ฯลฯ (สำนักงานปลัดกระทรวง, กระทรวงศึกษาธิการ, 2530, หน้า 304)

ต่อมาเมื่อมีการปฏิรูปการศึกษาตามระบบโรงเรียน ทางราชการได้เข้ามาจัดการศึกษาเอง โดยแยกโรงเรียนออกจากวัดและจัดเป็นระบบการศึกษาแห่งชาติขึ้น แต่การจัดการศึกษาของรัฐตามรูปแบบใหม่นี้ กระทำไม่ทั่วถึงทำให้เด็กบางส่วนไม่ได้รับความเสมอภาคในทางการศึกษา อันอาจเนื่องมาจากปัจจัยต่างๆ เช่น ความยากจน ชุมชนตั้งอยู่ในเขตทุรกันดาร ฯลฯ รัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญของเด็กเหล่านั้น จึงได้สนับสนุนส่งเสริมสถาบันศาสนาให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย (กมล รอดคล้าย, 2537, หน้า 2) โดยให้กระทรวงศึกษาธิการดำเนินการจัดทำโครงการโรงเรียนวัดสอนเด็กก่อนเกณฑ์ขึ้นในปี พ.ศ. 2516 (ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็น “ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด” ในปี พ.ศ. 2531) โดยเน้นเด็กที่อยู่ห่างไกล มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานเพื่อปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมไทยให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมไทยแก่เด็กตั้งแต่เยาว์วัย ตลอดจนเตรียมความพร้อมให้แก่เด็ก ให้สามารถพัฒนาร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ตลอดจนจิตใจ เพื่อที่จะศึกษาต่อในระดับประถมศึกษา

อย่างมีประสิทธิภาพ (กรมการศาสนา, 2542, หน้า 1) โดยมีความเชื่อมั่นว่า นอกจากจะทำให้เด็กได้ใกล้ชิดศาสนามากขึ้นแล้ว ยังทำให้เป็นคนที่มีศีลธรรมและเป็นคนโดยสมบูรณ์มากกว่าเด็กที่ไม่มีโอกาสดังกล่าว (กมล รอดคล้าย, 2537, หน้า 57)

ในปี พ.ศ. 2536 รัฐบาลได้มีนโยบายขยายโอกาสทางการศึกษาปฐมวัย เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสเข้ารับการศึกษอย่างทั่วถึง โดยจัดสรรงบประมาณสนับสนุนเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้กรมการศาสนาจัดสรรให้แก่ศูนย์ต่าง ๆ และเพื่อให้การบริหารงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ กรมการศาสนาจึงได้กำหนดให้ใช้ระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด พ.ศ. 2537 เป็นแนวทางในการบริหารงาน ต่อมาในปี พ.ศ. 2538 รัฐบาลได้สนับสนุนให้มัสยิดดำเนินงานตามโครงการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาของเด็กไทยมุสลิม และได้กำหนดให้ใช้ระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิด พ.ศ. 2538 เป็นแนวทางในการบริหารงาน

ในปี พ.ศ. 2542 กรมการศาสนาได้ปรับปรุงแก้ไขระเบียบดังกล่าวทั้งสองฉบับ โดยให้ยกเลิกระเบียบฉบับเดิม และกำหนดให้ใช้ระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด พ.ศ. 2542 และระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิด พ.ศ. 2542 เป็นแนวทางในการดำเนินงาน ซึ่งแบ่งออกเป็น 11 ด้าน ได้แก่ ด้านอาคารสถานที่ ด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้านบุคลากร ด้านการประเมินผล ด้านมาตรการป้องกันความปลอดภัย ด้านการจัดกิจกรรมให้บริการแก่เด็ก ด้านความสัมพันธ์ชุมชนและการประชาสัมพันธ์ ด้านการจัดทำทะเบียนและการจัดทำข้อมูล ด้านการรายงานเกี่ยวกับเด็ก ด้านการรายงานผลการดำเนินงาน และด้านการจัดบริการเสริมอื่น ๆ

ในปีการศึกษา 2547 ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในภาคตะวันออก มีจำนวนทั้งสิ้น 146 ศูนย์ เป็นศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดทั่วไป จำนวน 100 ศูนย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ที่ตั้งอยู่ในวัดพัฒนาตัวอย่าง วัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น หรือวัดที่เป็นอุทยานการศึกษา จำนวน 35 ศูนย์ และเป็นศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิด จำนวน 11 ศูนย์

การดำเนินงานของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ประสบปัญหาต่าง ๆ ดังเช่น

1. จากผลการตรวจราชการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดจังหวัดตราดตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 – 2545 พบว่า

1.1 ในปีการศึกษา 2543 ศูนย์ฯ วัดคลองเพชร มีปัญหาเด็กย้ายบ่อย เพราะส่วนใหญ่ผู้ปกครองมีอาชีพรับจ้าง ต้องย้ายที่ทำงานหาเงินบ่อย ทำให้เด็กต้องย้ายตามผู้ปกครอง (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดตราด, 2543, หน้า 22) และยังพบว่า กรมการศาสนาได้จัดสรรเงิน

อุดหนุนค่าอาหารกลางวันสำหรับเด็กขาดสารอาหาร จำนวน 206 คน รวม 200 วัน (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดตราด, 2545, หน้า 22) แสดงว่า เด็กมีปัญหาด้านโภชนาการ

1.2 ในปีงบประมาณ 2544 พบว่า ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์วัดคลองเพชร วัดต้องรับภาระมาก โดยเฉพาะช่วงออกพรรษา จำนวนเด็กเล็กมาก คือ 54 คนต่อครู 2 คน หรือ 27 คนต่อครู 1 คน ซึ่งผู้ปกครองส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง ฐานะยากจน วัดจึงจำเป็นต้องบริการฟรีเกือบทุกอย่าง จึงเป็นภาระแก่เจ้าอาวาสมาก โดยเฉพาะอาหารกลางวันและอาหารเสริม (นม) ไม่เพียงพอต่อจำนวนเด็ก (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดตราด, 2545, หน้า 52)

1.3 ในปีการศึกษา 2545 มีจำนวนเด็กในศูนย์รวมทั้งสิ้น 735 คน ซึ่งพบว่าเป็นเด็กทุพโภชนาการ จำนวน 162 คน คิดเป็นร้อยละ 22.04 % เด็กขาดแคลน จำนวน 400 คน คิดเป็นร้อยละ 54.42 % (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดตราด, 2545, หน้า 22) และจากข้อมูลศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ จังหวัดตราด ประจำปีการศึกษา 2543 (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดตราด, 2544, หน้า 5-6) พบว่า ครูพี่เลี้ยงมีคุณสมบัติไม่ตรงตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยมีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 5 คน วุฒิการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 2 คน และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 3 คน

2. จากผลการวิจัยของ สมบัติ สะเกศ (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัญหาการดำเนินงานของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด จังหวัดระยอง กลุ่มตัวอย่างได้แก่ เจ้าอาวาสและครูพี่เลี้ยง พบว่า ปัญหาการดำเนินงานของศูนย์ 6 ด้าน คือ ด้านอาคารสถานที่ ด้านวัสดุครุภัณฑ์ ด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร ด้านการจัดซื้อการเรียนการสอน ด้านการจัดกิจกรรมอบรมเลี้ยงดู ในภาพรวมและรายด้านทุกด้าน อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนการเปรียบเทียบปัญหาการดำเนินงานของศูนย์ จำแนกตามสถานภาพของเจ้าอาวาสและครูพี่เลี้ยง พบว่า โดยรวมและรายด้านทุกด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ การเปรียบเทียบปัญหาการดำเนินงาน จำแนกตามสถานที่ตั้งของศูนย์ในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านทุกด้าน แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นด้านงบประมาณ และด้านการจัดซื้อการเรียนการสอน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$)

จากการปรับปรุงแก้ไขระเบียบและปัญหาการดำเนินงานดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในภาคตะวันออก เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการพิจารณาปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาวิธีการดำเนินงานของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในภาคตะวันออก จำแนกตามจังหวัดที่ตั้งศูนย์ฯ
2. เพื่อศึกษาปัญหาการดำเนินงานของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในภาคตะวันออก
3. เพื่อเปรียบเทียบการดำเนินงานของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในภาคตะวันออก จำแนกตามจังหวัดที่ตั้งศูนย์ฯ ที่แตกต่างกัน
4. เพื่อเปรียบเทียบการดำเนินงานของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในภาคตะวันออก ระหว่างศูนย์ฯ ที่ตั้งอยู่ในวัด กับศูนย์ฯ ที่ตั้งอยู่ในมัสยิด
5. เพื่อเปรียบเทียบการดำเนินงานของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในภาคตะวันออก ระหว่างศูนย์ฯ ที่ตั้งอยู่ในวัดทั่วไป กับศูนย์ฯ ที่ตั้งอยู่ในวัดพัฒนาตัวอย่าง

คำถามในการวิจัย

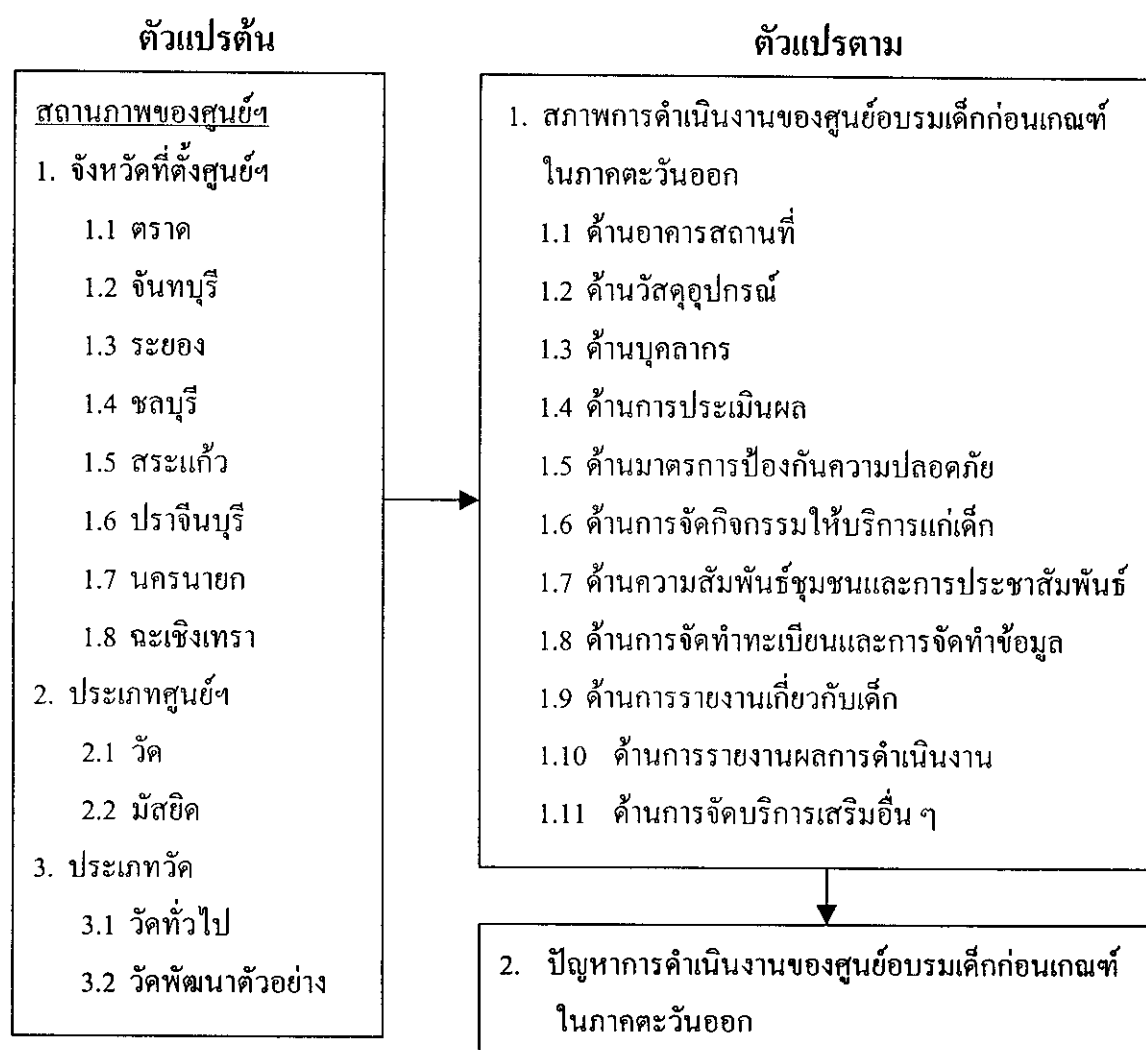
1. สภาพการดำเนินงานของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในภาคตะวันออก จำแนกตาม จังหวัดที่ตั้งศูนย์ฯ อยู่ในระดับใด
2. ปัญหาการดำเนินงานของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในภาคตะวันออก มีอะไรบ้าง
3. สภาพการดำเนินงานของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในภาคตะวันออก จำแนกตาม จังหวัดที่ตั้งศูนย์ฯ แตกต่างกันหรือไม่
4. สภาพการดำเนินงานของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในภาคตะวันออก ระหว่างศูนย์ฯ ที่ตั้งอยู่ในวัด กับศูนย์ฯ ที่ตั้งอยู่ในมัสยิด แตกต่างกันหรือไม่
5. สภาพการดำเนินงานของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในภาคตะวันออก ระหว่างศูนย์ฯ ที่ตั้งอยู่ในวัดทั่วไป กับศูนย์ฯ ที่ตั้งอยู่ในวัดพัฒนาตัวอย่าง แตกต่างกันหรือไม่

สมมติฐานในการวิจัย

1. สภาพการดำเนินงานของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในภาคตะวันออก จำแนกตาม จังหวัดที่ตั้งศูนย์ฯ แตกต่างกัน
2. สภาพการดำเนินงานของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในภาคตะวันออก ระหว่างศูนย์ฯ ที่ตั้งอยู่ในวัด กับศูนย์ฯ ที่ตั้งอยู่ในมัสยิด แตกต่างกัน
3. สภาพการดำเนินงานของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในภาคตะวันออก ระหว่างศูนย์ฯ ที่ตั้งอยู่ในวัดทั่วไป กับศูนย์ฯ ที่ตั้งอยู่ในวัดพัฒนาตัวอย่าง แตกต่างกัน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ครั้งนี้ ได้ยึดแนวทางการบริหารงานตามระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด พ.ศ. 2542 และระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิด พ.ศ. 2542 ซึ่งได้กำหนดแนวทางในการดำเนินงานออกเป็น 11 ด้าน (กรมการศาสนา, 2542, หน้า 18-27) ได้แก่ ด้านอาคารสถานที่ ด้านวัสดุอุปกรณ์ด้านบุคลากร ด้านการประเมินผล ด้านมาตรการป้องกันความปลอดภัย ด้านการจัดกิจกรรมให้บริการแก่เด็ก ด้านความสัมพันธ์ชุมชนและการประชาสัมพันธ์ ด้านการจัดทำทะเบียนและการจัดทำข้อมูล ด้านการรายงานเกี่ยวกับเด็ก ด้านการรายงานผลการดำเนินงาน ด้านการจัดบริการเสริมอื่น ๆ โดยศึกษากับผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งจำแนกตามตัวแปรอันประกอบด้วย จังหวัดที่ตั้งศูนย์ฯ ประเภทศูนย์ฯ และประเภทวัด เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล ดังกรอบความคิดในการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

ผลการศึกษาครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานและผู้เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. ผลของการศึกษาวิจัยทำให้ทราบสภาพและปัญหาการดำเนินงานศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. ผลของการศึกษาวิจัยทำให้ทราบแนวทางในการพิจารณาปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาวิธีการดำเนินงานของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตของเนื้อหา

การศึกษานี้มุ่งศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ยึดแนวทางการบริหารงานตามระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด พ.ศ. 2542 และระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิด พ.ศ. 2542 ซึ่งได้กำหนดแนวทางในการดำเนินงานออกเป็น 11 ด้าน (กรมการศาสนา, 2542, หน้า 18-27) ได้แก่ ด้านอาคารสถานที่ ด้านวัสดุอุปกรณ์ด้านบุคลากร ด้านการประเมินผล ด้านมาตรการป้องกันความปลอดภัย ด้านการจัดกิจกรรมให้บริการแก่เด็ก ด้านความสัมพันธ์ชุมชนและการประชาสัมพันธ์ ด้านการจัดทำทะเบียนและการจัดทำข้อมูล ด้านการรายงานเกี่ยวกับเด็ก ด้านการรายงานผลการดำเนินงาน ด้านการจัดบริการเสริมอื่น ๆ

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เจ้าอาวาสหรืออิหม่าม และครูพี่เลี้ยงที่มีประสบการณ์ในการทำงานในศูนย์ฯ มากที่สุด หรือครูพี่เลี้ยงที่ปฏิบัติงานธุรการหรืองานบริหารทั่วไปในศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดทั่วไป จำนวน 200 รูป/คน ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดพัฒนาตัวอย่าง จำนวน 70 รูป/คน และศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิด จำนวน 22 คน รวมทั้งสิ้น 292 รูป/คน

2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้มาจากข้อ 1 ได้แก่ เจ้าอาวาสหรืออิหม่าม และครูพี่เลี้ยงที่มีประสบการณ์ในการทำงานในศูนย์ฯ มากที่สุด หรือครูพี่เลี้ยงที่ปฏิบัติงานธุรการหรืองานบริหารทั่วไป ในศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดทั่วไป จำนวน 160 รูป/คน ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดพัฒนาตัวอย่าง จำนวน 64 รูป/คน และศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิด จำนวน 20 คน รวมทั้งสิ้น 244 รูป/คน โดยการใช้การเลือกแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยใช้จังหวัดที่ตั้งศูนย์ฯ ประเภทศูนย์ฯ และประเภทวัด เป็นเกณฑ์ในการแบ่งชั้น

3. ตัวแปรที่ศึกษา

3.1 ตัวแปรต้น ประกอบด้วย สถานภาพของศูนย์ฯ ได้แก่

3.1.1 จังหวัดที่ตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในภาคตะวันออก จำนวน 8 จังหวัด ได้แก่ ตราด จันทบุรี ระยอง ชลบุรี สระแก้ว ปราจีนบุรี นครนายก และฉะเชิงเทรา

3.1.2 ประเภทศูนย์ฯ ได้แก่

3.1.2.1 ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด

3.1.2.2 ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิด

3.1.3 ประเภทวัด ได้แก่

3.1.3.1 ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ที่ตั้งอยู่ในวัดทั่วไป

3.1.3.2 ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ที่ตั้งอยู่ในวัดพัฒนาตัวอย่าง

3.2 ตัวแปรตาม ประกอบด้วย สภาพและปัญหาการดำเนินงานศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในภาคตะวันออก ได้แก่

3.2.1 สภาพการดำเนินงานศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในภาคตะวันออก ในงาน 11 ด้าน ได้แก่ ด้านอาคารสถานที่ ด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้านบุคลากร ด้านการประเมินผล ด้านมาตรการป้องกันความปลอดภัย ด้านการจัดกิจกรรมให้บริการแก่เด็ก ด้านความสัมพันธ์ ชุมชนและการประชาสัมพันธ์ ด้านการจัดทำทะเบียนและจัดทำข้อมูล ด้านการรายงานเกี่ยวกับเด็ก ด้านการรายงานผลการดำเนินงาน ด้านการจัดบริการเสริมอื่น ๆ

3.2.2 ปัญหาการดำเนินงานของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในภาคตะวันออก ในงาน 11 ด้าน ได้แก่ ด้านอาคารสถานที่ ด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้านบุคลากร ด้านการประเมินผล ด้านมาตรการป้องกันความปลอดภัย ด้านการจัดกิจกรรมให้บริการแก่เด็ก ด้านความสัมพันธ์ ชุมชนและการประชาสัมพันธ์ ด้านการจัดทำทะเบียนและจัดทำข้อมูล ด้านการรายงานเกี่ยวกับเด็ก ด้านการรายงานผลการดำเนินงาน ด้านการจัดบริการเสริมอื่น ๆ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. สภาพการดำเนินงาน หมายถึง การดำเนินงานที่เป็นอยู่ในปัจจุบันของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในภาคตะวันออก ในงาน 11 ด้าน ได้แก่

1.1 ด้านอาคารสถานที่ หมายถึง ลักษณะอาคาร บริเวณอาคาร ห้องที่ใช้สำหรับอบรมเด็ก พื้นที่ใช้สอย พื้นที่สำหรับจัดกิจกรรม ที่เล่นกลางแจ้ง การดูแลรักษาความสะอาด แสงสว่างภายในอาคาร รั้วกั้นบริเวณ ทางเข้า-ออก

1.2 ด้านวัสดุอุปกรณ์ หมายถึง วัสดุครุภัณฑ์ ตู้หรือชั้นวางสิ่งของต่าง ๆ โต๊ะ-เก้าอี้ของเล่นและสื่อพัฒนาเด็ก เครื่องเล่นกลางแจ้ง เครื่องใช้ส่วนตัวเด็ก ที่นอนเด็ก เครื่องใช้ในการทำความสะอาดประจำตัวเด็ก ภาชนะสำหรับใส่อาหาร แก้วน้ำ ภาชนะสำหรับเก็บน้ำ ดังขยะ

1.3 ด้านบุคลากร หมายถึง ผู้บริหารศูนย์ คณะกรรมการบริหารศูนย์ ครูพี่เลี้ยง แม่ครัว คนงาน-นักรการภารโรง

1.4 ด้านการประเมินผล หมายถึง การจัดทำสมุดบันทึกประเมินผลสุขภาพเด็ก โดยการชั่งน้ำหนัก-วัดส่วนสูงเด็ก การบันทึกการให้วัคซีนป้องกันโรคแก่เด็ก การบันทึกการตรวจสุขภาพเด็ก การประเมินผลพฤติกรรมและพัฒนาการเด็ก การประเมินผลการดำเนินงานของศูนย์ฯ การประเมินผลการทำงานของครูพี่เลี้ยง การตรวจสอบปรับปรุงพัฒนาศูนย์ฯ

1.5 ด้านมาตรการป้องกันความปลอดภัย หมายถึง การจัดระบบป้องกันภัยต่าง ๆ ภายในอาคาร การฝึกซ้อมการป้องกันภัยให้แก่เด็ก การดูแลรับ-ส่งเด็ก

1.6 ด้านการจัดกิจกรรมให้บริการแก่เด็ก หมายถึง การบันทึกการชั่งน้ำหนัก-วัดส่วนสูงให้แก่เด็ก การให้ภูมิคุ้มกันโรค การตรวจสุขภาพ การจัดหาอาหารเสริม (นม) อาหารกลางวัน อาหารว่างให้แก่เด็ก การฝึกให้เด็กมีสุขนิสัยที่ดีในการรับประทานอาหาร การจัดประสบการณ์ให้แก่เด็ก การอบรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ทางศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไทยให้แก่เด็ก การจัดกิจกรรมการเรียนรู้นอกสถานที่ การจัดให้เด็กได้พักผ่อนนอนหลับ การจัดสภาพแวดล้อมในการเรียน

1.7 ด้านความสัมพันธ์ชุมชนและการประชาสัมพันธ์ หมายถึง การจัดกิจกรรมของศูนย์ฯ กับชุมชน การประชุมผู้ปกครองและชุมชน การประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบกิจกรรมของศูนย์ฯ การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน การส่งเสริมให้ครูพี่เลี้ยงมีมนุษยสัมพันธ์ การจัดกิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ

1.8 ด้านการจัดทำทะเบียนและการจัดทำข้อมูล หมายถึง การจัดทำทะเบียนรายชื่อเด็ก ทะเบียนประวัติเด็ก การจัดทำทะเบียนวัสดุครุภัณฑ์ สมุดแสดงรายการอาหารและเวลาอาหารประจำวันของเด็ก สมุดตารางกิจกรรมประจำวันเด็ก รายงานการประชุม สมุดบันทึกการตรวจเยี่ยม ทะเบียนประวัติบุคลากรในศูนย์ การจัดทำบัญชีการรับบริจาคเงิน หรือสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ

1.9 ด้านการรายงานเกี่ยวกับเด็ก หมายถึง การรายงานพัฒนาการเด็กและข้อมูลที่เป็นปัญหาเฉพาะให้ผู้ปกครองทราบและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ เช่น อุบัติเหตุ การเกิดโรคติดต่อ พฤติกรรมที่เป็นปัญหาของเด็ก การจัดทำข้อมูลเพื่อติดต่อกับผู้ปกครองกรณีเร่งด่วน

1.10 ด้านการรายงานผลการดำเนินงาน หมายถึง การจัดทำรายงานผลการดำเนินงานของศูนย์ฯ การประชุมชี้แจงผลการดำเนินงานของศูนย์ฯ ให้ผู้ปกครอง คณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ

1.11 ด้านการจัดบริการเสริมอื่น ๆ หมายถึง การจัดกรรรับ-ส่งเด็ก การจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือเด็ก การจัดทำโครงการเกษตรเพื่อสนับสนุนอาหารกลางวัน การจัดให้มีการประกันอุบัติเหตุแก่เด็ก การจัดการแข่งขันกีฬา การจัดระบบสารสนเทศเพื่อให้บริการกับหน่วยงานอื่น เป็นต้น

ในการวิจัยครั้งนี้ พิจารณาจากความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งได้แก่ เจ้าอาวาสหรืออิหม่าม และครูพี่เลี้ยงที่มีประสบการณ์ทำงานในศูนย์ฯ มากที่สุด หรือครูพี่เลี้ยงที่ปฏิบัติงานด้านธุรการหรือด้านบริหารงานทั่วไป

2. ปัญหาการดำเนินงาน หมายถึง อุปสรรคหรือข้อขัดข้องอันเกิดจากสภาพการดำเนินงานของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในภาคตะวันออก ในงาน 11 ด้าน ได้แก่ ด้านอาคารสถานที่ ด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้านบุคลากร ด้านการประเมินผล ด้านมาตรการป้องกันความปลอดภัย ด้านการจัดกิจกรรมให้บริการแก่เด็ก ด้านความสัมพันธ์ชุมชนและการประชาสัมพันธ์ ด้านการจัดทำทะเบียนและการจัดทำข้อมูล ด้านการรายงานเกี่ยวกับเด็ก ด้านการรายงานผลการดำเนินงาน ด้านการจัดบริการเสริมอื่น ๆ

ในการวิจัยครั้งนี้ พิจารณาจากความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งได้แก่ เจ้าอาวาสหรืออิหม่าม และครูพี่เลี้ยงที่มีประสบการณ์ทำงานในศูนย์ฯ มากที่สุด หรือครูพี่เลี้ยงที่ปฏิบัติงานด้านธุรการหรือด้านบริหารงานทั่วไป

3. การบริหารงาน หมายถึง การดำเนินงานศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ของกรมการศาสนา ตามระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด พ.ศ. 2542 และระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิด พ.ศ. 2542 ซึ่งได้กำหนดแนวทางในการดำเนินงานออกเป็น 11 ด้าน ได้แก่ ด้านอาคารสถานที่ ด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้านบุคลากร ด้านการประเมินผล ด้านมาตรการป้องกันความปลอดภัย ด้านการจัดกิจกรรมให้บริการแก่เด็ก ด้านความสัมพันธ์ชุมชนและการประชาสัมพันธ์ ด้านการจัดทำทะเบียนและการจัดทำข้อมูล ด้านการรายงานเกี่ยวกับเด็ก ด้านการรายงานผลการดำเนินงาน ด้านการจัดบริการเสริมอื่น ๆ

4. จังหวัดที่ตั้งศูนย์ฯ หมายถึง จังหวัดที่มีการจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ของกรมการศาสนา ในภาคตะวันออก จำนวน 8 จังหวัด ได้แก่ ตราด จันทบุรี ระยอง ชลบุรี สระแก้ว ปราจีนบุรี นครนายก และฉะเชิงเทรา

5. ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด หมายถึง สถานที่ที่วัดจัดตั้งขึ้นในวัด โดยใช้อาคารของวัดเป็นสถานที่จัดการศึกษา เพื่อให้การศึกษาอบรมปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามของไทย และภูมิปัญญาไทย แก่เยาวชนตามสมควรแก่วัย รวมทั้งการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กก่อนเกณฑ์ที่จะเข้าสู่วัยเรียนระดับประถมศึกษา

6. ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิด หมายถึง สถานที่ซึ่งจัดตั้งขึ้นบริเวณมัสยิดหรือที่ดินของมัสยิด เพื่อให้การศึกษาอบรมปลูกฝังจริยธรรม วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงาม และภูมิปัญญาไทย แก่เยาวชนตามสมควรแก่วัยและท้องถิ่น รวมทั้งการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กก่อนเกณฑ์ที่จะเข้าสู่วัยเรียนระดับประถมศึกษา

7. วัดทั่วไป หมายถึง วัดที่ยังไม่ได้รับการประกาศจากกรมการศาสนาให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง วัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น หรือวัดที่เป็นอุทยานการศึกษา

8. วัดพัฒนาตัวอย่าง หมายถึง วัดที่ได้รับการประกาศจากกรมการศาสนาให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง วัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น หรือวัดที่เป็นอุทยานการศึกษา